

การสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสเชิงพุทธ The Relationship of Householders of Spouse in Buddhist Perspective

ศิวาพัชร ฉัตรเท¹

Sivapat Chattae

E-mail: sivapat@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสเชิงพุทธ” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส 2) เพื่อศึกษาหลักอภิปาธ 4 และหลักธรรมอื่นๆ ที่เกื้อหนุนต่อการใช้เป็นฐานการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส 3) เพื่อสังเคราะห์และเสนอแนวทางการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร และเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่อยู่ในสถานภาพสามีหรือภรรยา จำนวน 16 ราย ได้มาโดยวิธีเจาะจง

ผลการวิจัย พบว่า สังคมเกิดขึ้นได้จากครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยคู่สมรส คือ สามีและภรรยา และอาจมีบุตรธิดา และเครือญาติอยู่ร่วมด้วย การเสริมสร้างชีวิตครอบครัวของคู่สมรสให้มีคุณภาพ ควรประกอบด้วยความรักอย่างมีเหตุผล ส่งเสริมภารกิจซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ให้เกียรติและไว้วางใจกัน ให้ความเคารพบุพการีของกันและกันและร่วมกันสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว

การสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส ควรใช้หลักอภิปาธ 4 คือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความตั้งใจ) และ วิมังสา (การไตร่ตรอง) เป็นฐานเกื้อหนุนการดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือกัน การร่วมกันแก้ไขข้อบกพร่องของกันและกัน การรักษาครอบครัวให้มีความสุข การร่วมกันรับผิดชอบภารกิจสร้างบรรยากาศในครอบครัวให้น่าอยู่และการเอาใจใส่ สงเคราะห์คนใกล้ชิด รวมทั้งการรู้จักการใช้จ่ายเงินทองอย่างประหยัด

แนวทางการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสตามแนวพระพุทธศาสนา ทุกคนในครอบครัวควรทำหน้าที่รับผิดชอบตามภาระของตนเอง ช่วยกันทำงานในครอบครัว ดูแลช่วยเหลือญาติพี่น้องและคนข้างเคียงตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี ควรปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน เคารพในสิทธิของทุกคนในครอบครัว รู้จักเก็บออมเงินไว้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้จ่ายในยามจำเป็น และใช้ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ในการทำงานต่างๆ ให้เกิดรายได้ ควรให้ความร่วมมือ ให้คำปรึกษาแนะนำตามความสามารถของตน ตลอดจนแบ่งปันความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ให้แก่ชุมชนด้วยความเต็มใจ อุตสาหะ ตั้งใจ และไตร่ตรอง

คำสำคัญ: สัมพันธภาพ, การครองเรือน, คู่สมรส

Abstract

The research of "The relationship of spouse's household according to Buddhist perspective" has three purposes; 1) to study the concept of relationship building in the spouse's household, 2) to study the 4 path of accomplishment (Iddhipada 4) and other principles that support the use of a spouse's relationship, and 3) to synthesize and propose the ways to build the relationship of the spouse's household in accordance with Buddhism. This research is a mixed methods research Included documentary research and qualitative. The interview groups were 16 individuals who are in the status of husband or wife with a specific method.

The results showed that the society comes from a family consisting of spouses namely; husband and wife and maybe children, relative living together. Enhancing the family life of the spouse to quality should consist of love reasonably, promote each other, be honest with each other, honor and trust each other, give respect to each other's parents, and together build family's stability. The relationship of the spouse's household should be based on the 4 path of accomplishment (Iddhipada 4) that is; (Chanda: aspiration), (Viriya: effort), (Citta: thoughtfulness), and (Vimamsa: investigation or examination). These principles are supportive base in helping each other, commonly fixing each other's flaws, keeping the family happy, sharing responsibility for the mission to

¹ นิสิตพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

create a family atmosphere to live and enjoy, and supporting to all close friends including the use of gold savings.³

The way in building relationships in the spouse's household of Buddhism that is everyone in the family should response their duty and help working in the family. They should take care of their relatives and neighbors as necessary, follow the mutual agreement, respect the rights of all family members, know how to save money in part to spend in need, and use the knowledge, experience, skills to work, earn some income, cooperate in provided counseling based on their abilities, share knowledge, experience, and empathy with the community with willingness, diligence, determination, and contemplation.

Keywords: relationship, household, spouse

บทนำ

สามีและภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพที่สำคัญที่สุดในครอบครัว ถ้าสามีและภรรยามีความรักใคร่ เข้าใจซึ่งกันและกัน พยายามปรับตัวเข้าหากัน มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เต็มใจร่วมทุกข์ร่วมสุขกันในครอบครัว มีการสื่อสารที่ดีต่อกันตลอดจนรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในครอบครัวร่วมกัน ก็แสดงถึงคุณภาพชีวิต สมรสที่ดีของคู่สามีภรรยา แต่ในทางตรงกันข้าม หากสามีภรรยามีสัมพันธภาพที่ไม่ดีต่อกัน ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ไม่รักใคร่ปรองดองกัน และขาดความรับผิดชอบร่วมกันแล้วไซ้ร่ ย่อมเกิดความขัดแย้งรุนแรงถึงขั้นทำให้ครอบครัวต้องแตกแยกสลายลง หรือทำให้ครอบครัวขาดความสุขและมีปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาสังคมในที่สุด

ปัญหาครอบครัวเป็นเหตุการณ์ที่ครอบครัวไม่ได้คาดหวังหรือปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้น เช่น การไม่มีบุตรไว้สืบสกุล การมีบุตรผิดปกติ การเจ็บป่วย การนอกใจคู่สมรส การว่างงานหรือตกงาน เป็นต้น เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัวขึ้นแล้ว สมาชิกในครอบครัวจะได้รับความกดดันและคับข้องใจเป็นอย่างมาก บางปัญหาก่อให้เกิดความอับอายขายหน้าและไม่สามารถแก้ปัญหาได้ คู่สมรสอาจต้องการแยกกันอยู่ชั่วคราว หรืออาจต้องหย่าร้างกัน การแยกกันอยู่หรือหย่าร้างกันในสังคมไทยสมัยใหม่ สังคมยอมรับมากขึ้น ไม่ใช่เรื่องที่น่าอับอายต่อไป เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตกที่ส่งผลให้แบบแผนการสมรสของสังคมสมัยใหม่เปลี่ยนเป็น “การแต่งงานเปิด” ซึ่งหนุ่มสาวไม่มีพันธต่อกันและมีอิสระมาก การแต่งงานเปิดจึงเป็นวิถีชีวิตคู่ที่นิยมกันแพร่หลายในหมู่คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ นอกจากนี้ สังคมไทยสมัยใหม่ ซึ่งมีสภาพการดำเนินชีวิตในเมืองที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ตัวใครตัวมัน เน้นในเรื่องผลประโยชน์และความพอใจส่วนตัวเป็นเรื่องสำคัญ โดยมีความคิดว่าหากอยู่กันไปแล้วไม่มีความสุข ก็ควรหย่ากันไปจะดีกว่า

การที่คู่สมรสจะเป็นคู่ชีวิตกันได้อย่างยืนและยาวนานนั้น นอกจากกามคุณแล้ว คู่สมรสจะต้องมีข้อประพฤติดี มีหลักธรรมเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้อยู่ครองคู่กันได้ยืนยาว และทำให้คู่สมรสมีชีวิตสอดคล้องกลมกลืนกันในหลักพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการครองเรือน หลายหลักธรรม ซึ่งคู่สมรสสามารถเลือกปฏิบัติได้ตามอุปนิสัยแห่งตน เป็นต้นว่า หลักฆราวาสธรรม 4 ประการ ประกอบด้วย 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ 2) ทมะ ความอดกลั้น 3) ชันติ ความอดทน และ 4) จาคะ ความเสียสละ หรือ หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) ทาน การแบ่งปัน 2) ปิยวาจา การพูดสุภาพ 3) อัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ และ 4) สมานัตตา การวางตนเหมาะสม และยังมีการทำหน้าที่อนุเคราะห์กันตามหลักทศ 6 เกี่ยวกับทิศเบื้องหลัง นอกจากนี้ ในทางพระพุทธศาสนายังมี หลักอิทธิบาท 4 เป็นกระบวนการขับเคลื่อนภารกิจต่างๆ ทั้งที่เป็นส่วนตน ครอบครัว และสังคม ให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ตนต้องการ ซึ่งประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความเต็มใจที่ทำ 2) วิริยะ ความเพียร 3) จิตตะ ความตั้งใจ และ 4) วิมังสา การไตร่ตรอง หากคู่สมรสรู้จักเลือกใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทของตนแล้ว ผู้วิจัยเชื่อว่า การดำเนินชีวิตครอบครัวของคู่สมรสจะประสบความเจริญรุ่งเรือง และมีความสุข ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สวัสดิภาพ ครอบครัว สังคม และจิตใจ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส
2. เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 และหลักธรรมอื่นๆ ที่เกื้อหนุนต่อการใช้เป็นฐานการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส
3. เพื่อสังเคราะห์และเสนอแนวทางการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสตามแนวพระพุทธศาสนา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเอกสาร
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส ศึกษาจากตำราวิชาการทางสังคมวิทยา ตลอดถึงสื่อออนไลน์ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 หลักอิทธิบาท 4 สำหรับใช้เป็นฐานการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และหนังสือต่างๆ เกี่ยวกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ที่นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้เรียบเรียงและอธิบายไว้ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการสร้างสัมพันธภาพครอบครัวของคู่สมรส โดยเน้นการใช้หลักอิทธิบาทเป็นฐานดำเนินการ 4 ด้าน คือ
 - 2.1 ด้านการทำหน้าที่ตามสถานภาพของคู่สมรส
 - 2.2 ด้านการสร้างความสัมพันธ์ของคู่สมรส
 - 2.3 ด้านการพึ่งตนเองของคู่สมรส
 - 2.4 ด้านการแก้กฏต่อสังคมของคู่สมรส
3. ขอบเขตด้านประชากร สัมภาษณ์คู่สมรส ชาย 8 ราย หญิง 8 ราย รวมทั้งสิ้น 16 ราย เป็นกรณีศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย เชิงวิจัยเอกสาร และเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ
 - 1.1 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส จากตำราวิชาการด้านสังคมวิทยา ตามที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เรียบเรียงขึ้นไว้
 - 1.2 ศึกษาหลักอิทธิบาท 4 และหลักธรรมอื่นๆ ที่เกื้อหนุนต่อการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539
 - 1.3 ศึกษาการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส จากการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลผู้อยู่ในสถานภาพสามีหรือภรรยา จำนวน 16 ราย ได้มาโดยวิธีเจาะจง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งมีลักษณะคำสัมภาษณ์แบบกว้างๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ
 - 2.1 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส จากเอกสารสิ่งตีพิมพ์ สื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.2 ศึกษาคำอธิบายหลักอิทธิบาท 4 และหลักธรรมอื่นๆ ที่เกื้อหนุนต่อการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส จากเอกสารสิ่งตีพิมพ์ด้านพระพุทธศาสนา สื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ และชั้นทุติยภูมิด้วยวิธีการทางปรัชญา
4. วิเคราะห์แนวทางการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสตามแนวพุทธศาสนา จากการศึกษาแนวคิด หลักธรรม และคำให้สัมภาษณ์ โดยอาศัยศาสตร์แห่งการตีความ ตามวิธีการทางปรัชญา

5. สังเคราะห์และกำหนดแนวทางการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางใหม่
6. เรียบเรียงเนื้อหาให้ตรงประเด็นของวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อที่ตั้งไว้
7. สรุปผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้
2. ได้ทราบหลักอิทธิบาท 4 และหลักธรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องต่อการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส และสามารถนำไปใช้เป็นฐานการสร้างสัมพันธภาพได้
3. ได้ทราบการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสตามแนวพุทธศาสตร์ ที่เป็นแนวทางใหม่
4. สามารถนำผลการวิจัย ไปเผยแพร่ทางสื่อตีพิมพ์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ผู้ประสงค์จะสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือน

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส

คุณภาพชีวิตสมรส คือ ลักษณะทั้งด้านคุณภาพ และปริมาณของปฏิสัมพันธ์ และการทำหน้าที่ของคู่สมรสหลายด้าน เช่น การปรับตัวเข้าหากันได้ดี มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างเหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสุขและความพึงพอใจในชีวิตสมรส

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตสมรส ประกอบด้วย การปรับตัวในชีวิตสมรส ความพึงพอใจในชีวิตสมรส ความสุขในชีวิตสมรส ความสำเร็จในชีวิตสมรส การวัดคุณภาพชีวิตสมรส มีหลายวิธี อาทิ

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส หมายถึง ความสัมพันธ์ของผู้เป็นสามีและภรรยาเกี่ยวกับคู่สมรสของตน ทั้งในด้านดีและไม่ดี เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือกัน ตลอดจนปริมาณความขัดแย้งทางเห็น ไม่เข้าใจกัน มีน้อยลง

1.2 การปรับตัวระหว่างคู่สมรส หมายถึง ปริมาณความสัมพันธ์ระหว่างกัน 4 ด้าน คือ การมีความคิดและการกระทำที่สอดคล้องกัน ความพึงพอใจต่อกัน การยึดเหนี่ยวผูกพันกัน และการแสดงความรักต่อกัน ส่วนปัจจัยพื้นฐานของการเสริมสร้างชีวิตครอบครัวให้มีคุณภาพ 10 ประการ คือ

1) รักอย่างมีเหตุผล ครอบครัวควรเริ่มต้นจากรากฐานของความรักอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่ความหลงใหลซึ่งไม่ยั่งยืน คนที่จะมีรักอย่างมีเหตุผลได้นั้น ต้องมีวุฒิภาวะพอสมควร และอยู่ในวัยที่สามารถเข้าใจเหตุผลของการมีครอบครัวและบทบาทหน้าที่ในครอบครัว

2) ไม่แต่งงานด้วยเหตุผลทางการหาผลประโยชน์จากกันเป็นหลัก เช่น ฐานะการเงิน ความมีชื่อเสียงยศ ตำแหน่ง เป็นต้น ซึ่งเป็นการอยู่ร่วมกันแบบมีเงื่อนไข ไม่มีความจริงใจต่อกัน ชีวิตคู่สมรสจะไม่ประสบความสำเร็จและความสุข

3) มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเข้าใจเกิดขึ้นด้วยความสนใจและใส่ใจความรู้สึกของกันและกัน และมีการรับฟังสมาชิกในครอบครัว ต้องแสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผย และพร้อมช่วยเหลือกัน การที่คนเราเข้าใจกันและกัน จะลดปัญหาความขัดแย้งลงได้

4) เห็นประโยชน์ของครอบครัวมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว คู่สมรสต้องมีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว พร้อมที่จะเป็นผู้ให้มากกว่าการเป็นผู้รับ ความต้องการให้ครอบครัวเป็นสุข จำต้องลดสิ่งที่เป็นส่วนตัวลงบ้าง

5) มีการส่งเสริมซึ่งกันและกัน คู่สมรสต้องส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน และยินดีในความสำเร็จของคู่ครอง โดยถือว่า ความสำเร็จของคู่ครองเป็นความสำเร็จของตน

6) มีความซื่อสัตย์ต่อกัน คู่สมรสต้องประพฤติตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือไว้วางใจเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน สร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในครอบครัว

7) ให้เกียรติและไว้วางใจกัน คู่สมรสต้องยกย่องให้เกียรติกันอย่างสม่ำเสมอ ไม่ก้าวก่ายหน้าทีการทำงาน และเคารพสิทธิของกันและกัน

8) ให้ความเคารพบุพการีของกันและกัน คู่สมรสต้องปฏิบัติต่อญาติของสามีหรือภรรยา ด้วยความดีของ ตนเพื่อช่วยให้เกิดความรักกลมเกลียวกันมากขึ้น

9) แสวงหาความสอดคล้องให้มาก คนแต่ละคนอาจมีภูมิหลังต่างกัน แต่เมื่อมาใช้ชีวิตคู่ก็ควรหาจุด ร่วมที่มีความสอดคล้องกันให้มากที่สุด ทั้งค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม และรสนิยมต่างๆ ซึ่งจะทำให้ชีวิต สมรสมีความราบรื่นและลดความขัดแย้งลงได้

10) สร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว การสร้างครอบครัวต้องคำนึงถึงความมั่นคง โดยให้มีผลระยะ ยาว เพราะชีวิตครอบครัวนั้นต้องอยู่ร่วมกันยาวนาน

2. หลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อการใช้เป็นฐานการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรส

อิทธิบาท เป็นศัพท์ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณเครื่องให้ถึง ความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ และคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่ มุ่งหมาย จำแนกออกเป็น 4 อย่าง คือ 1) ฉันทะ ความพอใจ 2) วิริยะ ความเพียร 3) จิตตะ ความมุ่งมั่น และ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง

อิทธิบาท 4 คือ สูตรสำเร็จของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิต ประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจ ไม่ว่าจะต้องการอะไร หากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง ทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจ และอิทธิบาท 4 ให้ถึงขั้น คือ ทำสิ่งต่างๆ ด้วยใจรัก ด้วย ความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อ และใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอ แล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2550, น. 160) คือ

1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

2) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่น ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ ท้อถอย

3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิต ฝักใฝ่ไม่ปล่อย ให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ

4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหา เหตุผลและ ตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

ความสำคัญของข้อปฏิบัติในอิทธิบาท การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพราะมีการวางเงื่อนไข และการที่พฤติกรรมใด จะมีความเข้มข้นรุนแรงนั้น มิใช่เป็นเพราะรางวัล หรือการเสริมแรงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการเชื่อมโยงเกี่ยวพัน กับสิ่งเร้า คือ สิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลมีความต้องการเรียนรู้ แรงกระตุ้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ แรงจูงใจที่อยากจะเรียน ได้แก่ ฉันทะ คือ ความพอใจ หรือความต้องการ มีความสัมพันธ์กับวิริยะ คือ ความเพียรพยายามในการเรียนรู้ ไม่เห็นแก่ความยากลำบากโดยมีจิตตะ คือ ตั้งใจเรียนรู้ และมีวิมังสา คือ การหาวิธีการ หรือการพิจารณาสิ่งที่ เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ ละสิ่งที่ไม่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ ดังนั้นแล้วจึงทำให้ตนเองประสบความสำเร็จการเรียนรู้ได้ตั้ง ประสงค์

3. แนวทางการสร้างสัมพันธภาพในการครองเรือนของคู่สมรสตามแนวพระพุทธศาสนา

3.1 การปฏิบัติตนเกี่ยวกับการทำหน้าที่ตามสถานภาพ

ด้านการจัดการงานภายในครอบครัว ทุกคนในครอบครัวควรทำหน้าที่รับผิดชอบตามภาระของตนเอง ช่วยกันทำงานในครอบครัว โดยมีต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัวว่าใครทำอะไร แต่ช่วยกันทำงาน และเวลา มี ปัญหาให้พูดคุยกัน ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ร่วมกันดูแลรับผิดชอบคนในครอบครัวให้อยู่ดีกินดี หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ คือมีความพอใจ เต็มใจและยินดีในการจัดการภายในครอบครัว เพื่อให้คู่สมรสและบุตรหลาน ดำเนิน ชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข เช่น พ่อกับแม่ เต็มใจ ในการทำอาหารที่ทุกคนในครอบครัวชอบและดูแลรักษา ความสะอาดบ้าน เป็นต้น

ด้านการสงเคราะห์คนข้างเคียง และเครือญาติ คู่สมรสมีการดูแลช่วยเหลือญาติพี่น้องและคนข้างเคียงตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี ตามกำลังและความสามารถที่ตนมีอยู่โดยไม่ทำให้ตัวเราเดือดร้อน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ วิมังสา คือ พิจารณาไตร่ตรองในการให้การสงเคราะห์คนข้างเคียง และเครือญาติให้ได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตามความจำเป็น และเหมาะสมเป็นกรณีๆ ทั้งญาติฝ่ายของตนและคู่ครอง

ด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมรส คู่สมรสมีการให้ความรัก ความห่วงใย ความใส่ใจและดูแลซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการยอมรับและมีความเสนหาคือกันและกัน รู้จักให้เกียรติ ส่งเสริมซึ่งกันและกัน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ คือ พอใจ เต็มใจและยินดีในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคู่สมรสและในบางโอกาสก็เสริมหลักธรรมข้อ จิตตะ คือ ตั้งใจ และมุ่งมั่นที่จะครองความสัมพันธ์ในชีวิตคู่ให้ยั่งยืนนานตลอดกาล

ด้านการสร้างฐานะการเงินภายในครอบครัว คู่สมรสมีความหมั่นเพียรหาเงิน เพื่อนำมาให้กับครอบครัว มีการวางแผนการใช้จ่ายให้ดี ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น มีการวางแผนการเงิน ในช่วงเวลาแต่ละวัยของคนในครอบครัว อาศัยความขยันและอดทน รู้จักประหยัด รู้จักประมาณรายรับ รายจ่ายของตนเอง หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ วิริยะ มีความเพียรในการสร้างฐานะการเงินภายในครอบครัว และมีความพยายามในการบริหารจัดการเงินภายในครอบครัว

ด้านแนวทางการประกอบอาชีพหารายได้ คู่สมรสเน้นการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย และอยู่ในศีลธรรม มีการศึกษาอาชีพที่ตนเองชอบเพื่อไปสู่แนวทางประกอบอาชีพที่ชอบ มีความรับผิดชอบ ด้านการเงินที่ต้องใช้จ่ายประจำเดือน ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีความซื่อสัตย์และรับผิดชอบกับอาชีพของตนเอง หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ จิตตะ คือ ความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพด้วยความตั้งใจ พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้คู่สมรสทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มพูนรายได้

ด้านความร่วมมือและรับผิดชอบต่อครอบครัว คู่สมรสยอมมีบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องมีส่วนร่วม ร่วมกันปรึกษาหารือเรื่องภายในครอบครัว มีการแบ่งรายได้ให้ครอบครัวไว้ใช้จ่ายในแต่ละเดือน ทำให้ครอบครัวอบอุ่น มีปัญหาช่วยกันแก้ไข มีการทำกิจกรรมร่วมกัน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะและจิตตะ คือ เต็มใจ ยินดี ตั้งใจมุ่งมั่นให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อครอบครัว เพื่อให้ทุกคนในครอบครัวมีชีวิตที่เป็นสุข อยู่ร่วมกันด้วยความรักและอบอุ่น

ด้านการสร้างแรงจูงใจแก่กันและกัน คู่สมรสหาแรงจูงใจเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้น ให้คู่ครองอยากทำงานเพื่อครอบครัว เป็นตัวอย่างที่ดีในทางความคิด ในทางปฏิบัติ ให้กำลังใจแก่คู่ครองและบุตร โดยการพูดให้เห็นอนาคตว่า ถ้าทำอย่างนี้ต่อไปจะมีผลดีอย่างไร และให้ของขวัญในโอกาสต่างๆ หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ วิมังสา การพิจารณาแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้คู่สมรสและสมาชิกในครอบครัวทำภารกิจให้ประสบความสำเร็จ ทั้งหน้าที่การงาน การศึกษา และอาชีพ

3.2 การสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ด้านการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของครอบครัว คู่สมรสปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันได้ก็จะเกิด ความพึงพอใจและมีความสุข สิ่งสำคัญ คือการเคารพในสิทธิของทุกคนในครอบครัว ปฏิบัติตนตามความถูกต้อง และ การเห็นสมควร หลักธรรมที่นำมาใช้ ก็คือ ฉันทะ คือปฏิบัติตนตามกฎ ระเบียบของครอบครัว กล่าวคือ การสร้างกฎระเบียบที่ทุกคนในครอบครัว พอใจและเต็มใจปฏิบัติตาม

ด้านการให้เกียรติซึ่งกันและกัน คู่สมรสเคารพในสิทธิ ของแต่ละบุคคล จะไม่ยุ่งในที่ทำงานซึ่งกัน และกัน ไม่คั่นสิ่งของของกันและกัน ไม่เช็คโทรศัพท์ อยู่กันอย่างเข้าใจ ไม่มีใครนอกกลุ่มนอกทาง แสดงพฤติกรรมในทางที่ดี ไม่ก้าวร้าว เข้าใจซึ่งกันและกัน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ ในการให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความพอใจและยินดีในการทำกิจกรรมที่แต่ละคนชอบ

ด้านการให้ความร่วมมือช่วยเหลืองาน คู่สมรสให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกันและกันพร้อมทั้งลงมือทำ เป็นการแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน แสดงถึงความมีน้ำใจ และคอยส่งเสริมกัน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ จิตตะ ในการให้ความร่วมมือช่วยเหลืองานนั้น ต้องมีความตั้งใจ มุ่งมั่น ช่วยเหลือ เพื่อให้กิจการงานของสมาชิกในครอบครัวสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ด้านการแสดงพฤติกรรมต่อสมาชิกในครอบครัว คู่สมรสแสดงพฤติกรรมตามบทบาทและหน้าที่ของตน ให้ความรัก ความอบอุ่น ความสามัคคีกับทุกคน เป็นเพื่อนร่วมกิจกรรม เมื่อคนในครอบครัวต้องการ หลักธรรมที่

นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ แสดงพฤติกรรมต่อสมาชิกในครอบครัว โดยการแสดงความรัก ความห่วงใยต่อความเป็นอยู่ ต่อสุขภาพและความปลอดภัยของทุกคนในครอบครัว เป็นต้น

ด้านการแสดงความเอื้ออาทรห่วงใยซึ่งกันและกัน คู่สมรสให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน และการร่วมแรงร่วมใจซื้อสิ่งของ สอบถามปัญหาการทำงาน การเงิน เพื่อหาแนวทางแก้ไข ให้กำลังใจ ห่วงใย คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ ได้แสดงความเอื้ออาทรห่วงใยในความเป็นอยู่ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว

ด้านการร่วมมือกันแก้ปัญหาในทุกเรื่องที่เกิดขึ้น : คู่สมรสได้พูดคุยปรึกษาหารือ เพื่อร่วมมือร่วมความคิด ในการช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ผ่านพ้นปัญหาไปให้ได้ ไม่ทิ้งปัญหาให้คนในครอบครัวแก้ปัญหาคนเดียวจิตตะ และวิมังสา ในการร่วมมือกันแก้ปัญหาในทุกเรื่องที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง

ด้านการขจัดปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ ในครอบครัว : คู่สมรสมีการพูดคุยด้วยเหตุผล การสร้างข้อตกลงร่วมกัน ไม่นำเรื่องที่ไม่สบายใจมาในครอบครัว ไม่เอาปัญหามาจากบ้านมาทำให้เป็นปัญหาในบ้าน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ จิตตะ และวิมังสา คือ ความตั้งใจและไตร่ตรองวิธีการในการร่วมมือกันแก้ปัญหาในทุกเรื่องที่เกิดขึ้น

3.3 การปฏิบัติตนเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

ด้านความสมดุลระหว่างรายรับกับรายจ่ายในครอบครัว คู่สมรสได้ประหยัดเงินในเรื่องที่ไม่จำเป็น ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย รู้จักเก็บออมเงินไว้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้จ่ายในยามจำเป็น และมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินให้มี ความพอดีกับรายรับ เพื่อไม่ให้เดือดร้อนกับครอบครัว หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ วิมังสา คือ การพิจารณาไตร่ตรองในการใช้จ่ายในครอบครัว

ด้านความพยายามทำงานหารายได้เพื่อใช้จ่ายในครอบครัว คู่สมรสได้หาทุกวิถีทางเพื่อจะได้รายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว ไม่ว่าจะรายได้มาจากงานหนัก งานเบา ไม่ท้อและกล้าตัดสินใจที่จะลงมือทำ หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ วิริยะ คือ ความเพียรพยายามทำงานทั้งงานประจำและการสร้างอาชีพเสริม

ด้านการใช้แรงงานในการประกอบอาชีพ คู่สมรสใช้ทั้งแรงงานด้านร่างกายและแรงงานทางสมองควบคู่กันต้องใช้ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ในการทำงานต่างๆ ให้เกิดรายได้เป็นอาชีพ หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ วิริยะ คือการใช้แรงงานในการประกอบอาชีพทุกชนิด ต้องมีความเพียร พยายามให้งานทุกอย่างสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ด้านการกำหนดเป้าหมายของงาน คู่สมรสมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ถ้าไม่ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ต้องทำการพัฒนา ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ วิมังสา และ จิตตะ คือการกำหนดเป้าหมายของงานด้วยการไตร่ตรองความเป็นไปได้ด้วยความตั้งใจ

ด้านหลักการทำงานหรือทำกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ คู่สมรสพัฒนาตนเองโดยการ ศึกษา จุดเด่น จุดด้อย ของงาน รวมทั้งนำทักษะในด้านต่างๆ มาปรับเพื่อให้เข้ากับงาน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ คือ การทำงานหรือกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ ต้องมีความเข้าใจ เต็มใจและยินดีในกิจกรรมนั้นๆ

ด้านคุณธรรมประจำใจที่ใช้สร้างที่พึ่งให้ตนเอง คู่สมรสการสร้างที่พึ่งให้ตนเองจะไม่ทำตัวให้เป็นภาระผู้อื่น และไม่เอาเปรียบสาธารณประโยชน์และสังคม ทำงานแบบบริสุทธิ์ใจ ยุติธรรม ทำงานให้สำเร็จโดยไม่คิดถึงความลำบาก “เหนื่อยในวันนี้ สบายในวันหน้า” มีหลักธรรม คือจิตตะ และวิริยะ เป็นคุณธรรมประจำใจ บุคคลจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีความเพียรพยายาม แลความมุ่งมั่น

ด้านวินัยในตนเองที่ใช้ควบคุมการทำงาน คู่สมรสทำงานโดยไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ความซื่อตรง ตรงต่อเวลา เป็นมิตรต่อผู้อื่น ไม่ใส่ร้ายป้ายสีคนอื่น ไม่ลำเอียง ไม่เห็นแก่ตัว ให้ความเป็นธรรมต่อผู้ร่วมงาน และเพื่อนฝูง หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ จิตตะ และวิริยะ คือการทำงานให้สำเร็จต้องมีความเพียรพยายามและตั้งใจมุ่งมั่น

3.4 การปฏิบัติตนเกี่ยวกับการเกื้อกูลต่อสังคม

ด้านการเผยแพร่ แบ่งปัน องค์ความรู้ในบริษัทสู่ชุมชน คู่สมรสนำความรู้เกี่ยวกับการทำงาน หรือการได้เรียนรู้จากสิ่งรอบตัวไปเผยแพร่ แบ่งปัน สู่ชุมชนของตน ในลักษณะพูดคุยส่วนตัวและชักชวนให้ร่วมปฏิบัติ หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ ในการแบ่งปันองค์ความรู้ ต้องมีความพอใจ ยินดีและเต็มใจในการเผยแพร่ องค์ความรู้ให้กับบุคลากรอื่นๆ ที่ต้องการองค์ความรู้จากเรา

ด้านการตอบสนองสิ่งที่ชุมชนต้องการ คู่สมรสตอบสนองสิ่งที่ชุมชนต้องการเท่าที่จะทำได้ เริ่มด้วย การสำรวจความต้องการของชุมชน และเมื่อเห็นว่า ชุมชนขาดแคลน ต้องการความช่วยเหลืออะไร ถ้าเราช่วยได้ ก็จะช่วยตามกำลัง

และความสามารถ หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ ในการตอบสนองสิ่งที่ชุมชนต้องการ เราต้องมีความพอใจ ยินดีและเต็มใจที่จะช่วย

ด้านการให้ความร่วมมือแก้ปัญหาชุมชนและสังคม คู่สมรสให้ความร่วมมือ ร่วมใจ ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำตามความสามารถของตน ตลอดถึงแบ่งปันความรู้ ความสามารถประสบการณ์ให้แก่ชุมชน และไปประชุมตามนัดหมายของผู้นำทุกครั้ง เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ และวิริยะ ในการให้ความร่วมมือแก้ไขปัญหาชุมชน และสังคม คนเราอยู่ในสังคมใดต้องยินดีและเต็มใจในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคมนั้นๆ ด้วยความพยายาม

ด้านการให้ความช่วยเหลือยามสังคมประสบปัญหา คู่สมรสได้มีส่วนร่วมและให้ความช่วยเหลือใน การแก้ไข ปัญหา โดยให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือ ตามกำลังและความสามารถ การบริจาคสิ่งของเผยแพร่ความรู้ แนะนำแนวทางวางแผน ให้คำปรึกษา พัฒนาชุมชน มอบปัจจัยหรือสิ่งของที่จำเป็น ใช้ธรรมข้อฉันทะ และวิมังสา ในการให้ความช่วยเหลือยามสังคมประสบปัญหา

ด้านประเด็นการแสดงไมตรีจิตต่อกันในชุมชนเดียวกัน คู่สมรสได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้คนในชุมชน รอบด้าน เข้าไปทักทาย พุดคุยกัน ให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผูกพันดูแลบ้าน ปรึกษาหารือกัน รับรู้ปัญหาของชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลหรือให้ความร่วมมือกิจกรรมของชุมชน มีน้ำใจให้กันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และไม่เบียดเบียนคนในชุมชน หลักธรรมที่นำไปใช้ก็คือ ฉันทะ ในการแสดงไมตรีจิตต่อกันในชุมชนเดียวกัน ควรต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะเป็นมิตรต่อทุกคนในชุมชนเดียวกัน

ด้านดูแลรักษาสาธารณสุขสมบัติส่วนรวมของชุมชน คู่สมรสช่วยกันดูแลบำรุงรักษา ให้อยู่ในสภาพที่ดี เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของชุมชน และ ดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้ หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะและจิตตะ ในการดูแลรักษาสาธารณสุขสมบัติส่วนรวมของชุมชน ต้องอาศัยความเต็มใจและความตั้งใจที่จะทำ

ด้านการช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อน คู่สมรสให้ความช่วยเหลือนั้น ตามควรแก่ฐานะและวาระอันควร ช่วยเหลือทั้งด้านแรงงาน เงินทอง วัสดุอุปกรณ์ ในยามเกิดเรื่องต่างๆ ให้คำแนะนำ ปรึกษา ช่วยเหลือตามกำลังและความสามารถของตน ไม่ทำจนเกินตัวหรือทำให้ตนเองเดือดร้อน หลักธรรมที่นำมาใช้ก็คือ ฉันทะ และจิตตะ ในการดูแลและช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อน ต้องอาศัยความเต็มใจและความตั้งใจที่จะช่วยเหลือ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากชีวิตจริงของการครองคู่ในชีวิตสมรส ที่ผู้วิจัยได้พบเห็นในสังคมไทย พบว่า คู่สมรสที่มีครอบครัวมั่นคงและอบอุ่น เพราะถึงพร้อมด้วยปัจจัย 5 ประการ คือ

- 1.1 ร่วมกันสร้างฐานเศรษฐกิจให้มั่นคงในครอบครัว
- 1.2 ร่วมกันสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 1.3 ร่วมกันสร้างความอบอุ่นให้เกิดขึ้นในครอบครัว
- 1.4 ร่วมกันสร้างสาธารณสุขประโยชน์ในชุมชน
- 1.5 ร่วมกันสร้างสรรคบรรยากาศที่น่าอยู่ในบ้านพักอาศัย

ปัจจัยที่ 1 จะทำให้คู่สมรสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง ก็คือเงินที่จะมาใช้จ่ายในครอบครัวมีอยู่อย่างเพียงพอ คู่สมรสที่ขาดเงินที่จะใช้จ่ายในครอบครัว มักจะมีการทะเลาะขัดแย้งกันได้ง่าย และเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คู่สมรสต้องแยกกันอยู่ หรือหย่ากัน ทางแก้ไขก็คือ ใช้หลักอิทธิบาทเป็นฐานการปฏิบัติ กล่าวคือ มีความพอใจในอาชีพที่ตนทำ มีความพยายามไม่ทิ้งงาน มีใจมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ และมีการตรวจงานที่ทำทุกครั้งที่ทำเสร็จเพื่อดูเนื้องานว่าเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่อย่างไร หากพบข้อบกพร่องก็แก้ไขให้เรียบร้อย

ปัจจัยที่ 2 ที่จะทำให้คู่สมรสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง ก็คือ ชีวิตและทรัพย์สินของคู่สมรสมีความปลอดภัย แนวทางที่ควรปฏิบัติ ก็คือใช้หลักอิทธิบาทเป็นฐานการปฏิบัติ กล่าวคือ เต็มใจในการละเว้นจากอบายมุขทุกประเภทด้วยความพยายาม ตั้งใจมุ่งมั่น และแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตน เช่น เว้นการดื่มสุรา เว้นจากเสพสารเสพติด เว้นการเที่ยวกลางคืน เว้นเล่นการพนัน หลีกเลียงการคบคนพาล เพราะอบายมุขดังกล่าว เป็นเส้นทางแห่งความหายนะ ทำ

ให้เสียทรัพย์สินในทางที่ไม่ควร และอาจสร้างศัตรูขึ้นได้ คู่สมรส หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีวเมาในอบายมุขเหล่านี้ มักจะประสบความล้มเหลวในการครองเรือน เพราะทรัพย์สินหมดไป บางรายต้องติดคุกเพราะพัวพันกับยาเสพติด บางคนจบชีวิตลงเพราะถูกนักการพนันฆ่า เป็นต้น

ปัจจัยที่ 3 จะทำให้คู่สมรสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง ก็คือ การครองเรือนของคู่สมรสเป็นไปอย่างราบรื่น ชีวิตคู่มีความอบอุ่น แนวทางที่ควรปฏิบัติก็คือ ใช้หลักอิทธิบาทเป็นฐานการปฏิบัติ กล่าวคือ การมีน้ำใจให้เกียรติกัน พยายามทำความเข้าใจความต้องการของกันและกัน มุ่งมั่นตั้งใจในการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่กัน และใช้หลักการพิจารณาเหตุผลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว ไม่ยกตนข่มท่าน ว่างใจซึ่งกันและกัน และไม่ละเมิดสิทธิส่วนตัวของกันและกัน เป็นต้น

ปัจจัยที่ 4 จะทำให้คู่สมรสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง ก็คือ ชุมชนให้การยอมรับนับถือในคู่สมรสนั้น และยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของชุมชน แนวทางที่ควรปฏิบัติก็คือ ใช้หลักอิทธิบาทเป็นฐานการปฏิบัติ กล่าวคือ คู่สมรสควรเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชนด้วยความเต็มใจ ช่วยเหลืองานอย่างเต็มกำลังความสามารถ ไม่ทิ้งงาน ช่วยเหลือจนกว่างานนั้นๆ เสร็จลงด้วยความเรียบร้อย เช่น งานเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น งานประเพณี และงานที่เกี่ยวข้องกับการกุศลต่างๆ เป็นต้น คนที่รู้สึกตนว่าเป็นที่ยกย่องของชุมชนที่ตนอาศัย จะมีความภาคภูมิใจมาก ทำให้ตั้งใจรักษาความดีต่างๆ ที่ตนมีให้คงอยู่ ซึ่งรวมไปถึงการดำเนินชีวิตครอบครัวของตนด้วย

ปัจจัยที่ 5 จะทำให้คู่สมรสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง ก็คือ สร้างสรรค์บรรยากาศที่น่าอยู่ในบ้านพักอาศัย โดยใช้หลักอิทธิบาทเป็นฐานการปฏิบัติ กล่าวคือ คู่สมรสมีความพอใจที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน ในบริเวณบ้าน ด้วยความขยัน ตั้งใจ ใฝ่เรียนรู้ เช่น การจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้านให้เป็นระเบียบ การช่วยกันปลูกไม้ดอกไม้ประดับในบริเวณบ้าน และการช่วยกันจัดสุขภาพภายในบริเวณบ้านให้สะอาด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ย่อมทำให้คู่สมรสมีความสุขและเพลิดเพลินในกิจกรรมที่ร่วมกันทำ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

จากการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าอีกหลายเรื่องที่ควรศึกษาวิจัย เป็นต้นว่า

2.1 ควรวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 สร้างรากฐานชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” เพราะเห็นว่า หลักอิทธิบาท 4 อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นพลังที่จะสร้างรากฐานชีวิตด้านเศรษฐกิจให้สำเร็จได้ด้วยดี

2.2 ควรวิจัยเรื่อง “วิถีพุทธ: การดำเนินชีวิตครอบครัวตามแนวฆราวาสธรรม 4” เพราะเห็นว่า หลักฆราวาสธรรม 4 อันประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ เป็นคุณธรรมที่จะสร้างบุคคลให้มีคุณสมบัติสมกับความเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว

2.3 ควรวิจัยเรื่อง “การฝึกจิตสาธารณะตามแนวสังคหวัตถุ 4 ของคู่สมรส” เพราะเห็นว่า สังคหวัตถุ 4 อันประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างจิตสาธารณะของคู่สมรส

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูนิภาสธรรมาธิมุต. (2553). *การแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.

พระเหลาคำ จนทสาโร (เทพอักษร). (2558). *การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพครอบครัวด้วยการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

มัลลิกา สมสกุล. (2543). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).